

“ALLE GODE NORBAGGER, SOM ERE MINE KIERE LANDMÆND”:

Røster om ‘Norge’ og ‘det norske’ i ‘dansketiden’

Af Vibeke Roggen

“All good Norwegians, who are my dear compatriots”: Voices on ‘Norway’ and ‘the Norwegian’ in ‘the Danish epoch’: Historians disagree upon the status of Norway in the period 1380 to 1814, when the ancient kingdom was no longer independent, but ruled by the Danish king. The article studies views on ‘the Norwegian’, as expressed in contemporary texts in various genres. Particular attention is given to the tendency of describing ‘the Danish epoch’ through metaphors – for example, Norway was compared to a sleeping or very old person. Among those who followed up in the 19th century was Henrik Ibsen, who in retrospect created the expression “400-year night”.

Jakten på det norske er en frapperende tittel på en antologi. I innledningen diskuterer Øystein Sørensen hva som skal til for å definere en folkegruppe som en nasjon. Det viser seg å være vanskelig å fastsette et sett kriterier, og ikke minst å komme frem til en tid da Norge ble en nasjon.¹ Et annet spørsmål, diskutert av historikere i generasjoner, er om Norge er å betrakte som en egen stat, også i perioden 1380–1814. I håndfestingen 1536 heter det at Norge skal anses som en del av Danmark på linje med Jylland,² og nå ble det norske riksrådet oppløst for godt. Øystein Rian skriver at det er en norsk historikertradisjon å tone ned makten som ble utøvd fra Danmark. Dermed har man ikke sett hvor vidtrekkende maktkonsentrasjonen var.³

Også (den eventuelle) norske patriotisme er gjenstand for diskusjon. Kåre Lunden kom til at det fra 1770-tallet av var en utpreget nasjonalbevissthet hos intelligentsiaen⁴ og vakte debatt ved sine konklusjoner. Odd Arvid Storsveen

¹ Sørensen (ed.) 1998, 11–16.

² Holmsen 1977 [1939], 392.

³ Rian 2014, 88, 94.

⁴ Lunden 1992, 177, 179.

opsummerer de norske patriotenes visjon som en “forening – i en eller annen politisk form – av den dansk-norske og fellesstatlige interesse med den særlige nasjonale interesse”, og avslutter med å slå fast at deres visjon led nederlag.⁵

Her er ikke målet å gå inn i disse diskusjonene, men snarere å trekke frem noen røster som gir uttrykk for oppfatninger av Norge og det norske. Dernest vil vi se på forskjellige oppfatninger av ‘danskertiden’, slik de beskrives gjennom metaforer, skapt i perioden og i løpet av 1800-tallet i tilbakeblikk. Hovedsakelig ser vi på tekster skrevet av nordmenn, og i tid spenner eksemplene fra Absalon Pederssøn Beyer til Henrik Ibsen.

Norge og nordmenn i danskertiden

Noe nytt riksråd ble aldri organisert, men det var en styrke at Norge hadde en stolt fortid som selvstendig kongedømme i middelalderen. Det kan ha vært medvirkende til at formuleringen om at Norge skulle være en dansk landsdel til evig tid, ikke ble virkeliggjort. Staten var danskstyrt, det kan det ikke være noen tvil om, men kongen omtales som Danmarks og Norges konge – ikke bare Danmarks. Slik var den offisielle kongetittelen i perioden omkring innføringen av eneveldet: “Af Guds Nåde Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst.”⁶

Ut fra dette er det rimelig å slutte at Norge *ble* sett på som et eget kongedømme. Men hvordan er et begrep som ‘fedreland’ blitt oppfattet – som Danmark *eller* Norge, eller som Danmark og Norge sett under ett? Lunden konkluderer med at det er *danske* lærde som ser fedrelandet som helhetsstaten, men at ikke engang de alltid holder fast ved en slik bruk.⁷ Vi kan se på et interessant eksempel på bruk av ordet *patria* hos Johannes Stephanius, professor i dialektikk ved Københavns universitet og en språkbevisst mann. Sitatet er hentet fra en attest han skrev for en student, nordmannen Christian Trane, i 1600. Ut fra konteksten må vi kunne slå fast at det fedreland dansken Stephanius viser til, er Norge.

Quod superest hunc Christianum Bonis et Prudentibus Patriae Sue Viris, in primis autem reverendo et clarissimo viro Dno M. Andree Fossio Episcopo Bergensi commendamus.⁸

⁵ Storsveen 1997, 146f.

⁶ “Kongens forord”, i Kong Christian den Femtes Danske Lov. <http://www.lutherdansk.dk/Web-danskelov/Kongensf.htm>

⁷ Dette spørsmålet diskuteres av bl.a. av Lunden 1992, 51–66.

⁸ Stephanius 1600.

Det som gjenstår: Vi anbefaler denne Christian overfor hans fedrelands gode og kloke menn, og først og fremst den ærverdige og berømte mann, herr magister Anders Foss, Bergens biskop.

Går vi til det norske geistlige og intellektuelle miljøet på 1600-tallet, finner vi en ganske sterk tendens til å vektlegge ordet ‘Norge’ eller ‘nordmenn’. Presten og skolemannen Trugels Nilsson var en skrivende mann, og vi kan begynne med hans lille lærebok i gresk prosodi: *PROSODIA GRÆCA seu De Græcorum Accentibus PRÆCEPTA BREVISSIMA, Ante biennium In Schola Norigorum Asloensi TRADITA* (Gresk prosodi, eller kortfattede regler om grekernes aksenter, presentert på nordmennenes skole i Oslo for to år siden).

Boken ble trykt i København 1625 – Norge hadde fremdeles ikke noe trykkeri. Men det er verd å legge merke til det tilsynelatende overflødige ordet *Norigorum*: nordmennenes. Når man først ser etter, viser det seg at ‘nordmann’ settes inn veldig mange steder. I Nils Thomassøns rebusbok *Cestus sapphicus* fra 1661⁹ finner vi samme fenomen: forfatteren er Oslomann og nordmann, slås det fast; han som har stukket tittelkobberet, er Christianiamann og nordmann. Forfatteren signerer innledningen, der han dediserer verket til arveprinsen, med følgende ord: “S<erenissimæ> R<egalis> C<elsitudinis> T<uæ> *Devotissimus & Humillimus Servus* Nicolaus Thomæus Asloj<a>, Norveg<us> & Totens<ium> Pastor & Præpositus”¹⁰ (Deres kongelige høyhets hengivne og ydmyke tjener, Nils Thomassøn, nordmann fra Oslo, sogneprest og prost for Totens innbyggere). Her understreker han også at han er fra Oslo – den gamle byen, før kongen flyttet den og gav den sitt navn.

I boken gjengis et latinsk hyllingsdikt etter overgangen til eneveldet. Hyllingen foregikk først i august 1661, og det var arveprinsen, ikke kongen, som kom til Christiania. Men hyllingsdiktet er naturlig nok rettet til Frederik III, og de som hyller, er *fortissimus inclyti Norvegiæ regni populus*¹¹ (Norges berømte rikets tapre folk).

Dikteren er nevnte Trugels Nilsson;¹² han hadde samme oppgave i 1648, da Frederik besteg tronen. Diktet fra 1648 har overskriften *Salve Norigum*, og man forstår at dette har noe å gjøre med hilsen og med Norge, men den nøyaktige betydningen er ikke åpenbar. Jeg velger å tolke *salve* som en substantivert imperativ og oversetter “En norsk hilsen”. Trugels har – slik vi også så i hans langt tidligere lærebok i gresk – valgt en uvanlig form for å gjengi ‘norsk’. I 1661 har vi imidlertid sett den vanlige formen *Norvegia* i

⁹ Tittelen kan oversettes som ‘Et kjærlighetsbelte på sappfiske vers’.

¹⁰ Roggen 2002 (a), 344.

¹¹ Roggen 2002 (a), 346.

¹² Roggen 2003 (a).

innledningen til hans dikt. Formen *Norigus* ser ut til å være basert på en norsk navneform ‘Norig’.

Det største navnet: Ludvig Holberg

Rian har pekt på at norske byer hadde en langt mindre selvstendig stilling enn byer i andre land og at de manglet ikke bare politiske institusjoner, men også universiteter og trykkerier.¹³ Følgene uteble ikke. Den fremste intellektuelle blant nordmenn i dansketiden, Ludvig Holberg (1684–1754), forlot Norge i 1706 og vendte aldri tilbake.¹⁴ Forklaringen på Holbergs utvandring finner vi i verket der han beskriver hjembyen Bergen, for i det store og hele

kand man sige, at Bergen ikke haver været det Sted, hvor lærde Folk og Philosophi kunde finde Fornøjelse at fæste deres Sæde, saasom Staden har haft temmelig Mangel saa vel paa Bøger, som paa literate Folk.¹⁵

Holberg viker ellers ikke tilbake for å fremheve Bergen, som “næst efter Kiøbenhavn er den vigtigste af alle Danske og Norske Stæder”.¹⁶ Denne rangeringen, forstår vi, skyldes betydningen som handelsby. Holberg har nok kjent seg som bergenser og nordmann, men hjemlandet bød ham ikke noen fristende karrierevei, så han brukte sitt intellekt og sine store og mangfoldige forfatterevner i København. Fra dansk hold er han blitt ansett som dansk, og høyt ansett; blant mange karakteristikk kan nevnes Knud Lyhne Rahbeks: Danmarks “første nationalskribent”.¹⁷ Holberg fikk også, ifølge Peter Skautrup, språkhistorisk betydning,¹⁸ men det gjelder da utviklingen av *dansk* språk.

Slik ser vi at Norges uselvstendige stilling og derav følgende intellektuelle fattigdom var grunnen til at forfatterskapet til landets største begavelse i perioden bidro sterkt til utviklingen av *dansk* litteratur og *dansk* språk – ikke norsk.

En generasjon etter Holbergs død ble Norske Selskab i København stiftet av norske studenter i København. Dette var i stor grad et litterært selskap, som ønsket å fremme morsmålsdiktningen i samsvar med klassiske forbilder. Graden av nasjonal holdning hos medlemmene har naturlig nok variert. Christen Pram gjorde seg til talsmann for en høyskole i Norge og engasjerte seg også på andre måter, Johan Nordahl Brun fikk problemer på grunn av sitt drama *Einer Tambarskjelve*, som nok ble ansett som “overdrevent norskhetsdyrkende”.¹⁹ Men Bliksrud finner at Norske Selskab er preget av europeisk

¹³ Rian 2014, 94.

¹⁴ Sejersted 2017.

¹⁵ Holberg 1737, 95.

¹⁶ Holberg 1737, 166.

¹⁷ Sitert etter Vinje 2001, 329.

¹⁸ Vinje 2001, 329.

¹⁹ Storsveen 1997, 29.

og klassisistisk ånd; hun finner klare spor av øm nasjonalfølelse i selskapsdiktningen, men har større problemer med å finne eksempler på nasjonal *tenkemåte*.²⁰ Hun viser også hvordan selskapsdiktningen er blitt tolket ut fra den norske nasjonsbyggingen og behovet for et ‘bo-oppgjør’ med Danmark.²¹

Dansk språk – og norsk

Ved siden av de mange felles trekk mellom de skandinaviske språkene er det også påtagelige forskjeller, i syntaks såvel som i uttale og ordforråd. Dette gjelder også mellom dansk og norsk, selv etter langvarig dansk påvirkning på norsk. Et område der påvirkningen var sterk, er kirken, særlig etter reformasjonen. Da man gikk over til bruk av folkespråkene, fikk det stor innvirkning på språkutviklingen, særlig ved bibeloversettelsene. Men noen norsk bibeloversettelse kom i det hele tatt ikke i dansketiden; i Norge ble dansk bibel brukt, og mange av prestene var danske. Likevel finner vi uttrykk for norsk språkfølelse og kanskje rent ut sagt noen forsøk på norsk språkrøkt.

Eksempler på observasjoner av forskjeller i ordforrådet finner vi i Nils Thomassøns nevnte latinske rebusbok fra 1661. Det kunne være vanskelig for leseren å tolke de over to hundre rebusbildene og innpasse dem i et latinsk dikt, men Nils hjelper leseren med en fasit. Der oppgis løsningen av hvert rebusbilde på latin, med oversettelse, og her kommenterer han i noen tilfeller spesifikt hva det latinske ordet heter på norsk, der det atskiller seg fra dansk. Et par eksempler:

Parus, Musvitte, *Norvegice* Talge-Spitt sive (eller) Talg-Oxe.
Rapa, Roe, *Norvegice* Nepe.²²

Et tilsvarende eksempel finner vi hos Holberg i *Bergens Beskrivelse*; ja, han går videre, idet han angir påvirkning fra norsk til engelsk:

Tun eller Tune er paa Norsk det samme som Gaard, og haver uden Tvivl det Engelske Ord town deraf sin Oprindelse.²³

Nils Thomassøns bror Sevald møter vi som oversetter. Oppgaven å oversette til dansk fant han vanskelig:

Oc endog jeg i begyndelsen / formedelst jeg som en Nordbagger det danske sprogs zierlighed icke nocksom var mectig, / ey haffde udi sinde / den udi Tryck at lade udgaa ...²⁴

²⁰ Bliksrud 1997, 200.

²¹ Bliksrud 1999, 39–41, 46–48.

²² Roggen 2002 (a), 386, 494.

²³ Holberg 1737, 181.

²⁴ Thomassøn 1637.

Men dette var en omfangsrik bok på over 400 sider, og vi må forstå Sevalds ord slik at arbeidet gikk bedre etter hvert.

Vi kan bli i samme slekt, til Sevalds sønn, Knut Sevaldsøn Bang (1625–1694). Knut ble etterfølger av onkelen Nils Thomassøn som sogneprest på Toten og har bl.a. laget tittelkobberet til den nevnte rebusboken. Blant hans øvrige verker er et etterlatt manuskript i to bind med tittelen “Ordbog eller Lexicon over Alle ... Banninger fra a. til o.”. Her heter det bl.a.: “Naar du siger Eselen ta mig ... far Decken i Vold ... Er det icke saa fult som du vilde sige Dieflen ta mig/ Far Dieflen i Vold/ Kor dieflen vil du hen ...”.²⁵ Her er det vel innholdet mer enn det norskspråklige som tiltrekker seg eventuell oppmerksomhet. Likevel kan vi legge merke til, som norsk språkmerke, “kor”, der dansk ville hatt “hvor”.

Det virkelig imponerende bidraget har vi spart til slutt: *Den norske Dictionarium eller Glosebog*. Den er skrevet av Christen Jenssøn, sogneprest i Askvoll i Sogn og Fjordane, og trykt i København 1646. Boken har en fortegnelse over ord i folkespråket, med dansk oversettelse og evt. forklaring. I noen tilfeller gjengis også folkelige sagn og ordspråk. Boken verdsettes høyt på norsk side, og ble brukt av Ivar Aasen i arbeidet med å utvikle norsk landsmål (nynorsk) på 1800-tallet.²⁶

Forfatteren av den norske gloseboken presenterer verket slik på tittelbladet:

Den Norske *Dictionarium* Eller Glosebog, udi huilcken indeholdis mange Norske Gloser, oc daglige Tale ... Alle dem udi Danmarck oc Norge, som haffue lyst at vide det Norske Lands Vis oc Maal, til en løstigt tids fordrift oc Kundskab, *colligerit* oc forfattet.

Og i fortalen omtaler han skikken å *dedicere* et skrift til noen

ypperlige Mænd, oc det for den Aarsags skyld, at samme deris Arbeyde, skal formedelst saadanne høye Personers Nafn, bliffue handthefvit, oc forsuarit, imod andre vrangte Dommere, oc Wvenner ...

Da paa det at dette mit føije Arbeyde, kunde oc haffue sit Forsuar, oc for saadane vrangte Dommere handthæffuis. Da hafuer jeg oc i denne Meening mig denne Dristighed paa tagit, dette mit ringe Arbeyde, at vilde *dedicere* oc tilskriffue, udi Allmindelighed alle gode Norbagger, som ere mine kiere Landmænd, oc gunstige gode Venner ... være sig udi huad Stand de være kand ...²⁷

Stoffet har han hentet “udaff daglig Forfarenhed, saa vel som udaf atskillige gamle Norske Bøger”. Språket omtaler han som “voris gode oc gamle Norske

²⁵ Bang uten årstall. Om hans øvrige verker, se Roggen 1999.

²⁶ Roggen 2002 (b).

²⁷ Jenssøn 1915 [1646], “Fortalen”, XIX f.

Sprog”, og formålet med boken beskrives på følgende måte: at dette språket “diß klarligere kunde komme for Dagen, oc fra de andre adskillis, thi det ene er saa megit indvicklet i det andet” på grunn av fremmede besøk i Norge og utvandring.

Hoveddelen av Christen Jenssøns bok er en alfabetisk ordliste som inneholder ca. 850 ord fra folkespråket. Noen artikler er korte: “VAat, kaldis en Vante”, “Hocken, i.e. Huilcken”. Noen ord forklares litt mer fyldig: “Framfusin er en dristig, som er allesteds fremme, hvor han ikke skal. *Item qvod* [det samme som] Næse-Vijs”. Ordet “Dag” har fått en hel artikkel, der “Dagen udi Norge paa Landsbyen” gjennomgås i elleve punkter. “Truna” (dvs. troen) illustreres med en anekdote der vi finner flere klare eksempler på norske former og uttrykk: ‘eg’ mot dansk ‘jeg’, ‘Gaarin min’ mot dansk ‘min Gaard’.

Til sammenlikning kan vi lese hva Alberti Thura skriver om danske ordbøker:

Ad Lexica Danica pergimus, quo equidem ornamento, si fortunam aliarum Linguarum intuemur, nos pene carere fateor, imo cum dolore fateor.²⁸

Vi fortsetter til danske ordbøker, en prydd som jeg for min del – om vi ser på andre språks skjebne – innrømmer at vi nesten er helt uten, ja, jeg innrømmer det med smerte.

Og Peder Syv innleder sitt hilsningsdikt til Erik Pontoppidans *Grammatica danica* (1668) på følgende måte:

Her er det rætte maal, vor tales Norderstjerne
Og pennens Rættesnoer. Hvad fattes nu vort sprog
Til dets fuldkommenhed? En rigtig Glosebog.²⁹

Noen “rigtig Glosebog” hadde verken dansk eller norsk på den tiden, men – mirabile dictu! – norsk var nærmere et slikt mål enn dansk.

Metaforer om Norge og ‘danskertiden’

I Norge kalles perioden 1380–1814 gjerne ‘danskertiden’; et eksempel er boktittelen *Norge i danskertiden 1380–1814* (Sverre Bagge og Knut Mykland 1987). Begrepet ‘unionstiden’ brukes ikke gjerne om denne tiden, men heller om unionen med Sverige 1814–1905.

Om forholdet mellom Danmark og Norge og om Norges stilling i perioden er mange metaforer tatt i bruk. Absalon Pedersson Beyer (1528–1575)

²⁸ Thura 1723, 310.

²⁹ Sitert etter Petersen 1855–1856, 479.

sammenlikner i sitt verk *Om Norgis Rige* Norge med en kvinne som er blitt gammel.

Dog kunde vel Norge vogne op af søvne en gang, der som hun finge en regenter over sig, thi hun er icke aldeles saa forfalden oc forsmectit, at hun jo kunde komme til sin maect oc herlighed igien, thi disse haarde berg ere inden til fulle med got smør, sølv oc guld oc andre dyrbar ting, udi folket er endnu nogit af den gamble dygd, mandom oc styrke, som skulle vel staa bi oc stride for deris herre oc federneland, dersom de kunne daglige se hannom oc fornemme hans naade imod dennom.³⁰

Beyers verk ble mye lest og kopierte, og det kan vel være at den tidligere nevnte Johan Nordahl Brun var påvirket av Absalon da han to hundre år senere skrev det kraftpatriotiske diktet “Norges Skaal”, der første strofe lyder slik:

For Norge, Kjæmpers Fødeland,
vi denne Skaal vil tømme,
og naar vi først faae Blod paa Tand,
vi sødt om Frihed drømme;
dog vaagne vi vel op engang
og bryde Lænker, Baand og Tvang;
for Norge, Kjæmpers Fødeland,
vi denne Skaal udtømme!³¹

Liv Bliksrud viser at selve ideen om Norge (og Norden) som kjempers fødeland har franske røtter.³² Det forhindrer likevel ikke at slike uttrykk kan være ektefølte.

Går vi tilbake til 1600-tallet, finner vi en lite omtalt metafor i Nils Thomassøns nevnte rebusbok. I et etterord der han omtaler sine tidligere verker (som dessverre er tapt), finner vi følgende: “*Gembunda Norvegiæ Columba Anapæstice & Elegiace depicta*”³³ (Norges sukkende due, beskrevet i anapest og elegisk versemål).

Mer står det ikke om dette diktet. Men det er vanskelig å forestille seg annet enn at ‘Norges sukkende due’ er et bilde på Norge. Forfatteren – som var sogneprest i Toten nord for Oslo – hadde også vist seg som en opposisjonell i utgivelsen av skriftet *Guds Lif* (1660) – en vise og en bønn som ikke hadde gått igjennom den obligatoriske sensuren før trykking. I et brev fra kong Frederik III datert 29. september 1660 bes Det teologiske fakultet i København om å gi en betenkning om boken og vurdere om ikke

³⁰ Beyer 1928, 73.

³¹ Sitert etter Kent (utg.) 1950, 170.

³² Bliksrud 1997, 184f.

³³ Roggen 2002 (a), 498.

“baade høiest høie og lave Øvrighet derudi befindes at were angreben”. Videre skulle de vurdere

om den hafver icke udseende at beverge Undersaatterne ved saadant ulydighed oc gienstridighed oc oprør imod Øfrighed och deris ombud i disse haarde og besuerlige Tider, oc særdeles at hisse den ene Nation imod den anden til megen Conseqventz.³⁴

Ifølge Rian fryktet kongen at nordmennene skulle bli sinte på danskene når de leste skriftet, og han bad om at presten ble suspendert, “indtil den imod hannem havende Sagens Uddrag”. Nils Thomassøn ble suspendert, “men da Fredrik 3. fikk summet seg, valgte han å bagatellisere saken og la presten komme tilbake til sitt embete.”³⁵ Skriftet er tapt. Et knapt år etter, ved hyllingen i Christiania i august 1661, finner vi ham som sogneprest.

Disse metaforene, presentert i skrift forfattet av nordmenn i tre forskjellige århundrer av dansketiden, gir alle sammen inntrykk av at Norges situasjon ses på som beklagelig. Og både Absalon og Brun beskriver situasjonen som noe som landet vil kunne kjempe seg ut av. En positivt ladet metafor er ‘tvillingrikene’, brukt bl.a. i verkstitler, som Ståle Dyrvik: *Truede tvillingriker 1648–1720* (1998). Den gir inntrykk av en likhet mellom partene, som tvillinger, noe som gir et annet uttrykk enn metaforene nevnt tidligere. I tekster fra perioden finner vi uttrykket hos danske skribenter som den intellektuelle Friderich Rostgaard (1671–1745) og dikterne Ambrosius Stub (1705–1758) og Jens Baggesen (1764–1826).³⁶ Sistnevnte skriver i et gratulasjonsdikt ved kong Christian VIIIs fødselsdag:

Men trefold høit i Dag sig hæver/Hver Landsmands stolte Bryst:
Et Fryderaab fra Hjemmet kræver/Et Gjensvar af vor Røst.
Vi Alt, hvad ei er Dansk, forglemmer,/Og sympathetisk Hver fornæmmer
Kun patriotisk Lyst./ ...
Thi høit fra Christians Tvillingriker,/Hist i det glade Nord,
Med festlig Fryd i Dag opstiger/De fjerne Brødres Chor;
Og naaer end Lyden ei vort Øre,/Dog vore Hjerter Glæden høre,
Og deres høre vor!
Op! op! lytter til! stemmer i!/Lad vor Fryds Melodie
Sig forene med Dannemarks Harmonie!³⁷

Her er begeistringen så stor at man som leser ender med å være usikker på om “de fjerne Brødre” i “det glade Nord” virkelig er nordmennene, idet alle beskrives som danske, landsmenn og patrioter.

³⁴ Brevet er sitert etter Langebek 1794, 385–386..

³⁵ Rian 2014, 383f. Saken diskuteres også i Roggen 2002 (a), 26–28.

³⁶ *Ordbog over det danske Sprog* (“Tvilling-rige”).

³⁷ Baggesen 1845, 193f.

Fra norsk hold ble det utarbeidet nye metaforer på 1800-tallet. Den geniale, patriotiske og ufattelig produktive Henrik Wergeland skapte begrepet “Uægte Lodning”. I en tale på Eidsvoll i 1834, der den norske grunnloven var blitt til 20 år tidligere, uttalte han at “Vort Norge og Fortidens Norge synes som to afbrudte Halvringe, der passe paa det nøieste sammen”. Hundreårene imellom (dansketiden) var bare en “uægte Lodning, som vi bryde væk for at hele det ægte Led”.³⁸ Denne metaforen har fått stor betydning i norsk historieforskning, enda den er svært omstridt.³⁹

En metafor som bygger videre på Absalons, er firehundreårsnatten. Norge og det norske folket ‘sov’ sin tornerosesøvn i 400 år, men ble så vekket opp igjen. Det ligger i sakens natur at denne metaforen – i likhet med den uekte lodning – er skapt *etter* periodens utløp. Opphavsmann er Henrik Ibsen i dramaet som både karakteriserer og gjør narr av ‘det norsk-norske’: *Peer Gynt*. Sitatet inngår i karakteren Huhus satiriske, ja nærmest groteske tale:

Ak men saa som Fremmedaaget
og forplumret Urskogssproget,
Firehundredaarig Natten
ruged over Abekatten.⁴⁰

Huhu presenteres som “en målstræver fra Malebarkysten”, og ‘Urskogsspråket’ må forstås som ‘målet’, som ble vårt nynorsk. Blant dem i samtiden som ikke likte dette, var dikteren og nynorskmannen Arne Garborg. Han skriver:

Folk er saa raae, at dei hev likt detta, for det var slikt eit “djervt” Hogg etter Maalmennerne. Det er snaudt dei hev lagt Merke til den utrulege Raaskapen, som Ibsen her hev synt mot sitt eget *Folk*.⁴¹

Ibsen kan man diskutere videre; i dag er det vel få som vil være enige med Garborg. Og naboforholdene i Norden er særdeles gode, noe som ikke er selvsagt ut fra vår fortid med kriger og koloniforhold. Men et uavklart forhold til dansketiden sitter vi fremdeles igjen med – her på berget.

³⁸ Wergeland 1924, 97f.

³⁹ Storsveen 2008, 204f.

⁴⁰ Ibsen 1908, bind 2, 260.

⁴¹ Garborg 1877.

Litteratur

Kilder

- Baggesen, Jens 1845, “De Forenede Danskes Sang i Paris”, *Jens Baggesens danske værker, Anden udgave*, 2. bd. *Lyriske digte*, 2. samling, utg.: August Baggesen, København, 189–195.
- Bang, Knut Sevaldsøn uten årstall, “Ordbog eller Lexicon over Alle ... Banninger fra a. til o.”, Manuskript i to deler i Universitetsbiblioteket i Trondheim (qMS HA 73 og qMS HA 74).
- Beyer, Absalon Pederssøn 1928, *Om Norgis Rige*, utg. av Harald Beyer, Bergen
- Brun, Johan Nordahl, se Kent (utg.).
- Garborg, Arne 1877, “*Samfundets støtter*”, anmeldelse i ukebladet *Fedraheimen* i Kristiania 27. oktober 1877 (No. 4). <http://ibsen.nb.no/id/59922.0>
- Holberg, Ludvig 1737, *Den Berømmelige Norske Handel-Stad Bergens Beskrivelse*, Kiøbenhavn. <http://holbergsskrifter.no/holberg-public/view?docId=Berg%2FBerg.page;toc.depth=1;brand=&chunk.id=start>
- Ibsen, Henrik 1908, *Samlede Værker. Mindeudgave*, fem bind, Kristiania & København.
- Jenssøn, Christen 1915, *Den norske Dictionarium eller Glosebog*, København 1646, utg.: Torleiv Hannaas, Kristiania.
- Kong Christian den Femtes Danske Lov af 15. april 1683. <http://www.lutherdansk.dk/Web-danskelov/Kongensf.htm>
- Nielssøn, Trugels 1625, *Prosodia Græca*, København.
- Nielssøn, Trugels 1648, *Salve Norigum*, Christiania.
- Stephanius, Johannes 1600, “L<ectori> S<alutem>” (Hilsen til leseren), attest for Christian Trane i egenhendig Konzeptbog, Kallske Samling 512 i 4to, med avskrift i Ny kgl. Saml. 1390 fol., Det kongelige Bibliotek, København.
- Thomassøn, Nils 1661, sitert etter kritisk utgave i Roggen 2002 (a).
- Thomassøn, Sevald 1637, “Innledning”, *Horoscopia passionis Domini. [...] Valerii Herbergeri [...] gode Fredags Arbed, fordansket Af Sevaldt Thomesz. N.*, København, upaginert.
- Wergeland, Henrik 1924, *Samlede Skrifter*, IV.2, Kristiania.

Sekundærlitteratur

- Blikrud, Liv 1997, “Norsk opplysning eller europeisk aftenrøde?”, *Norsk patriotisme før 1814*, utg.: Odd Arvid Storsveen m.fl., Oslo (*KULTs skriftserie* 88), 185–201, gjenopptrykt i Andersen, Per Thomas m.fl. (ed.) 2015, *Liv og diktning: Festskrift til Liv Blikrud*, Oslo, 17–30.

- Bliksrud, Liv 1997, *Den smilende makten: Norske Selskab i København og Johan Herman Wessel*, Oslo.
- Holmsen, Andreas 1977 [1939], *Norges historie fra de eldste tider til 1660*, Oslo.
- Kent, Charles (ed.) 1959, *Norsk lyrikk gjennom tusen år*, annen utgave ved Eugenia Kielland, Oslo.
- Langebek, Jakob 1794, *Langebekiana, eller Bidrag til den danske Literair-historie*, utg.: Rasmus Nyerup, København.
- Lunden, Kåre 1992, *Norsk grålysing: Norsk nasjonalisme 1770–1814 på allmenn bakgrunn*, Oslo.
- Ordbog over det danske Sprog* 1919–1956, København. <http://ordnet.dk/ods/forside>
- Petersen, N. M. 1855–1856, *Det lærde Tidsrum 1560–1710*, København (*Den danske Literaturs Historie* III).
- Rian, Øystein 2014, *Sensuren i Danmark-Norge: Vilkårene for offentlige ytringer 1536–1814*, Oslo.
- Roggen, Vibeke 1999, “Knud Sevaldsøn Bang”, *Norsk biografisk leksikon* 1, 208–209. https://nbl.snl.no/Knud_Sevalds%C3%B8n_Bang
- Roggen, Vibeke 2002 (a), *Intellectual play – word and picture: A study of Nils Thomassøn's Latin rebus-book Cestus sapphicus. With edition, translation and a corpus of sources*, 1, Oslo.
- Roggen, Vibeke 2002 (b), “Christen Jenssøn”, *Norsk biografisk leksikon* 5, 107. https://nbl.snl.no/Christen_Jenss%C3%B8n
- Roggen, Vibeke 2003 (a), “Trugels Nielssøn”, *Norsk biografisk leksikon* 6, 500. https://nbl.snl.no/Trugels_Nielss%C3%B8n
- Roggen, Vibeke 2003 (b), “Niels Thomessøn”, *Norsk biografisk leksikon* 6, 501–502. https://nbl.snl.no/Niels_Thomess%C3%B8n
- Sejersted, Jørgen Magnus 2017, “Ludvig Holberg”, *Store norske leksikon på nett*. https://snl.no/Ludvig_Holberg
- Storsveen, Odd Arvid 1997, “‘Fornuftig Kierlighed til Fædrelandet’. En analyse av norsk patriotisme mellom 1784 og 1801”, *Norsk patriotisme før 1814*, eds.: Odd Arvid Storsveen m.fl., Oslo (*KULTs skriftserie* 88), 7–163.
- Storsveen, Odd Arvid 2008, *Mig selv: En biografi om Henrik Wergeland*, Oslo.
- Sørensen, Øystein (ed.) 1998, *Jakten på det norske: Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*, Oslo.
- Thura, Alberti 1723, *Idea historiae litterariae Danorum*, Hamburg.
- Vinje, Eiliv 2001, “Ludvig Holberg”, *Norsk biografisk leksikon* 4, 322–329. https://nbl.snl.no/Ludvig_Holberg